

Aarhus Mythological Conference 2022

MATYÁŠ LEDNICKÝ

Koncem listopadu 2022 se v Praze konala každoroční Aarhuská mytologická konference.¹ Téma letošního ročníku konference znělo „Hybridy a metamorfózy“. Cílem konference bylo diskutovat o hranicích, pomezích, identitách a binárních opozicích ve staroseverském náboženství a mytologii. Organizátoři chtěli konferenci soustředit na ty jevy, které zdánlivě nelze zcela jasně rozlišit a kategorizovat, a prostřednictvím toho zkoumat křížení, míšení a omezení těchto kategorií v rámci hybridity a metamorfóz. Organizační výbor dal přednášejícím poměrně velkou volnost ve volbě přístupu k tématu, což vedlo k jeho komplexnímu, a přitom vyváženému uchopení.

Po prvních slovech organizátorů zahájila první sekci konference Carlyne Larrington z oxfordské St John's College. Ve své prezentaci se zaměřila na to, co odlišuje bohy od lidí z hlediska emocí a pocitů a jak můžeme těmto hranicím porozumět prostřednictvím božských metamorfóz do zvířat. Představila bohy jako bytosti, které v sobě dokáží integrovat lidské emoce a normy vyhnané do extrému. Božské transgresivní chování a proměny podoby pak lze chápat jako obraz této božské schopnosti integrovat extrémy. Podle Larrington je jejich monstrózní chování a schopnost proměny ve zvířata odhaluje jako zásadně nadlidské a „jiné“.

Následující příspěvek Louise S. Milne z University of Edinburgh byl zaměřen na fenomén proměny podoby ve snech severského světa. Milne přednesla koncepci toho, jak mohou být kondenzované a vytěsňené motivy ve snech použity v jazyce jako *adynata* čili vyjádření nemožného. V severské kultuře mohou být těmito výrazy někdy metamorfózy lidí ve zvířata, což je (na rozdíl od světa bohů) v lidském světě nemožné. Podle Milne lze tyto metamorfózy postav ve snech chápat jako „komunikační uzly“ nebo pokřivené obrazy vycházející z napětí a odcizení.

1 Konference se zaměřuje na náboženský a mytologický svět starých Seveřanů. Pochází z univerzity v dánském Aarhusu, kde se také konaly první čtyři ročníky. Od roku 2009 se každoročně stěhuje po evropských a amerických univerzitách; byla již v Aberdeenu, Reykjavíku, Curychu, Bonnu, Harvardu, Stockholmu, Berkeley, Helsinkách, Uppsale, Bergenu a letos poprvé zavítala do Prahy.

V další přednášce se Timothy Bourns z University College London věnoval emocionálnosti nelidských bytostí a objektů v severských mýtech a legendách se zaměřením především na propustnost hranice mezi pojmy „člověk“ a „strom“. Na příkladech jasanu Yggdrasilu snášejiho agónii nebo přírody plačící po smrti Baldra Bourns ilustruje metaforické vyjádření identity ne-lidských entit. Tím předkládá potenciální nový rámec pro konstrukci nových mýtických identit mimo tradiční binární opozice.

Další sekci zahájil Sigmund Oehrl ze Stockholmské univerzity prezentací nové teorie založené na analýze obrazových kamenů z ostrova Gotlandu. Oehrl ukázal, jak jsou vodní ptáci často zobrazováni jako doprovod valkýr vítajících mrtvé přicházející do Valhally a jak jsou valkýry a labutě v ságách propojeny. Na základě toho Oehrl tvrdí, že vodní ptáky (labutě) zobrazené na obrazových kamenech lze chápat jako extrapolaci křesťanského motivu holubic do eschatologického prostředí Gotlandanů, konkrétně jako metamorfózu valkýr.

V dalším příspěvku vystoupil Jens Peter Schjødt z oddělení religionistiky na Aarhuské univerzitě, odkud konference pochází. Zdůraznil potřebu a přínos strukturalismu při výzkumu staroseverského náboženství a mytologie. Podle Schjødta je při snaze o pochopení obou pojmů nezastupitelný koncept liminality, protože oba lze většinou vidět v mytologii a v liminálních fázích rituálů, které jsou v binárním opozičním vztahu ke „statusovému systému“ čili běžnému každodennímu uspořádání světa a společnosti. Jako takové jsou reprezentací „jiného světa“, který lze nejlépe pochopit pomocí binárních opozic prostřednictvím strukturální analýzy.

Na Schjødta navázala Judy Quinn z Newnham College v Cambridge, která se vyslovila pro poststrukturalistický přístup. Na vztazích a mytografické klasifikaci Þursů a Ásů a metamorfóze prvních z nich v ty druhé se snažila představit, jak lze lépe ukázat rozmanitost a různé aspekty mýtických projevů než pomocí mytografických struktur. Její uchopení Ásů jako hybridů přineslo na konferenci nové téma a prostřednictvím poststrukturální analýzy poukázala také na různé přístupy k Jötunn a Ásům z hlediska genderových diferencí.

Další sekce se soustředila na Lokiho a začala prezentací Ely Sefcikové z Humboldtovy univerzity v Berlíně, jež vyvolala živou diskusi. Sefciková při analýze Lokiho aplikovala queer teorii a předvedla, že Loki prostřednictvím obviňování ostatních bohů ze špatného a nevhodného chování (Thor není dostatečně mužný a statečný a Freyja je příliš promiskuitní) zdůrazňuje, jak jsou heteronormativní genderové a sociální role relativní a zpochybňuje společenský řád, přičemž je sám queer (ve smyslu transgresivní a nedodržující genderové role).

Nezávislý badatel Henning Kure zaměřil poslední přednášku dne na jiné téma související s Lokim. Nabídl možné nové chápání pasáže

z Hyndloliódu (40-41). Kure mimo jiné vidí možnou souvislost mezi touto pasáží a příběhem o Sigurdovi a Fáfnim, neboť v obou spatřuje stejný motiv pojidání srdce a získávání magické moci. Dalším zajímavým bodem bylo spojení Lokiho se vzduchem skrze zprostředkující a liminální charakter obou.

Druhý den zahájil další nezávislý badatel Rune Hjarnø Rasmussen ne-tradičním pohledem na staroseverskou ikonografii a její mýtické a socio-kulturní souvislosti s havrany. Rasmussen se řadí mezi badatele „nového animismu“ a s pomocí analogií v Severní Americe a příkladů ze staroseverského kontextu (amulety, prapory, Ódinn) zdůraznil, že je důležité neztratit totemickou perspektivu, pokud hovoříme o hybridech člověka a havrana.

V návaznosti na to Terry Gunell z University of Iceland přešel od zvířat k lidem a hovořil o hybridech lidí a bohů ve vztahu k posvátnému kralování. V ikonografii nacházíme motiv vůdců napodobujících postavu s jedním okem a kopím a v pozdějších dobách se můžeme setkat i s králi, kteří se stávají civilizačními hrdiny. Díky tomu a skutečnosti, že dům panovníka byl kultovním centrem, Gunell předpokládá, že v předkřesťanských dobách existovala tendence panovníků vydávat se za velmi blízké Ódinnovi nebo obecně za božské jako součást jejich ideologického systému, jehož fungování se naučili od křesťanských vládců.

Další přednáška Gwendolyne Knight ze Stockholmské univerzity měla za cíl znovu promyslet a kriticky přehodnotit pojem magie. Knightová si položila otázku, jak se osvobodit od pojmů jako magie nebo hybridita. Jedno z možných řešení by podle ní mohla být práce založená na fenomenologickém nereduktivním popisu malého výběru textů s cílem identifikovat základní prvky a jevy, které se v nich objevují. Zdůraznila také, že je důležité nehledat pojmy, jako například magie či (v kontextu této konference) hybridita, ale konkrétní chování a fenomény za nimi.

Na Knight navázal Jiří Dynda ze Slovanského ústavu Akademie věd ČR, který rovněž hovořil o problematickém konceptu – synkrezí. Tématem jeho vystoupení byl synkretismus v lidovém náboženství ve staroseverském a staroruském kontextu. Představil pojem ruského *dvojvěří* a vysvětlil jeho odlišnost oproti našemu užití termínu „synkretismus“ z hlediska mocenských struktur a kulturní hybridity. Jedním z hlavních Dyndových bodů bylo, že synkretismus je, vzdor tomu, co mohou tvrdit příslušníci konkrétních kultur, všudypřítomný kulturní proces, který ze všech náboženství a kultur činí v podstatě neustále se měnící hybridy.

Poslední prezentaci dne přednesla Adele Kreager z univerzity v Cambridge. Jednalo se o analýzu jazyka používaného k vyjádření proměn podob v islandských textech ze 13. a 14. století. Kreager vytvořila sedm kategorií frazémů na základě jejich důrazu (např. stav, klam nebo

odstranění vnější vrstvy) při vyjadřování buď metamorfózy, hybridizace nebo iluze. Cílem její prezentace bylo ukázat větší rozmanitost v možnostech vyjádřit výše zmíněné koncepty než jen podstatná jména a protiklady.

Třetí a poslední den konference začal posterovou sekcí, kterou vedl Bob van Strijen z univerzity v norském Oslu. Na základě zkoumání předválečné a poválečné verze knihy *Die Geistige Welt der Germanen*² Jana de Vries si van Strijen pokládá otázku, zda byl de Vries spjat s nacionálně-socialistickou stranou Adolfa Hitlera, či nikoli. Otázka může tedy znít, zda byl de Vries hybridem vědce a nacisty.

V další přednášce John Lindow z University of California v Berkeley představil obecnou tendenci Ásů potlačovat hybriditu (například eliminací míšení s Púrsy, a tedy vytváření hybridního potomstva) a díky tomu udržovat svůj rod čistý a nehybridní. To je však podle Lindowa paradoxní situace, protože i oni jsou původem hybridy (Ódinn je ze $\frac{3}{4}$ Púrs). Ve své snaze také nejsou úspěšní, protože právě Loki a Lokiho děti jako ultimátní hybridí porazí Áse a ukončí svět.

Další prezentaci vedl Lezsek Slupecki z univerzity v polském Řešově. Jednalo se o poměrně překvapivý rozbor staroseverského panteonu jako *société des invalides*. Slupecki v podstatě tvrdí, že staroseverští bohové nejsou všemocní, dělají chyby, selhávají při obraně světa a svého řádu a svou moc mohou získat pouze obětí části sebe čili zmrzačením, jako Ódinn nebo Tý. V tomto smyslu Slupecki představil Ásy jako hybridní polobožstva.

Další prezentace vedená Frogem z Helsinské univerzity byla zaměřená na to, co může hybridita znamenat v textových kontextech. Frog nachází hybriditu ve *fraktální rekurzivité* v časové ideologii, což znamená transpozici prvků (např. proměny bohů) z jedné časovosti (např. předtvořné, kosmogonické nebo historické), kam patří, do jiné, kam nepatří. Jako jeden z příkladů byla uvedena změna podoby Ódinna v mýto-heroickém čase, zatímco obvykle se s ní setkáváme pouze v čase kosmogonickém. Tato transpozice vytváří hybriditu diskurzů a podle Froga by nám mohla poskytnout nový pohled na vytváření významů a mýtický diskurz.

V následující přednášce představil Eldar Heide z Western Norway University of Applied Sciences svůj výzkum zabývající se nejasným původem Ódinna na základě materiálu z pozdní východní Skandinávie a německy mluvících oblastí. Heide se domnívá, že skutečnost, že Ódinn je v mnoha vzdálených oblastech znám pod mnoha různými jmény buď jako postava tzv. divokého honu nebo jako příjemce posledního snopu o Vánocích, ukazuje na to, že se jedná o starobylou tradiční postavu. S vy-

2 Jan De Vries, *Die geistige Welt der Germanen*, Darmstadt: WBG 1964.

užitím etymologie Heide dokonce předpokládá Ódinnův původ v personifikaci divokého honu a jako takového hybrida mnoha bohů.

Celou konferenci uzavřel Rudolf Simek donedávna působící na univerzitě v Bonnu posledním příspěvkem dne. Zaměřil se především na hybridní postavy v severských textech. Podle Simka jsou tyto hybridní postavy narativní technikou, jak integrovat různé vrstvy tradice a díky tomu vytvářet přijatelnější a významotvornější postavy. Jeho hlavním příkladem byl ostrovní hrdina Bárð Snaefellsás, který je křížencem trolla a obra, ale také osídlencem, je nazýván Ásem, je ochranným duchem a působí jako ochranný křesťanský světec. Díky tomu všemu dokáže integrovat několik vrstev společnosti a působí jako všeobjímající patron.

Po Simkově přednášce zahájil za organizační výbor závěrečnou diskusi Jan Kozák z Ústavu filosofie a religionistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a předal slovo přednášejícím ve snaze najít některé rysy a společné body, které konference přinesla. Po úvodní poznámce Jiřího Starého z Ústavu germánských studií FF UK o rozporuplnosti hybridů upozornil Frog na možnou využitelnost termínu hybrid jako heuristického prostředku, což jsme ostatně mohli pozorovat v průběhu celé konference. Avšak možná nejdůležitější poznatek vnesla Marie Novotná z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, která vyjádřila potěšení nad tím, že konference jasně ukázala, že doba stabilních forem statických prvků a jednoduchých binárních opozic je pryč a my se nyní můžeme zaměřit na celistvější struktury v pohybu, ať už jde o hybridizaci nebo metamorfózu.

V závěru diskuse Jan Kozák rovněž vyjádřil potěšení nad tím, jak dobře konference celkově fungovala, a to i přesto, že bylo zmíněno tolik různých typů, významů a aspektů hybridizace a metamorfózy. Poté nadnesl otázku, zda se nabízí možnost nějakého druhu publikace přednesených příspěvků. Odpověď zněla ano, a tak se zdá, že si prezentace budeme moci v blízké budoucnosti přečíst i v textové podobě. Na závěr Kozák společně se Zuzanou Stankovitou poděkovali posluchačům i přednášejícím a konferenci oficiálně ukončili.³

3 Konference byla podpořena v rámci zastřešujícího projektu Specifického vysokoškolského výzkumu 2022, č. 260 554, řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.